

lex Domini nobiscum est? Vere mendacium operatus est stilus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, perterriti & capri sunt: verbum enim Domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis: A minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur: a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. Cur autem secundum hanc rationem ecclesiam non referrent 400. prophetae illi, qui Achab mentiebantur omnes (55)? At ecclesia Dei vera, id est, quicumque in populo erant pii, a partibus Michææ stabant. Certè, si res ad eum modum haberet, ecclesiae imaginem præ se ferrent prophetae & sacerdotes, cum adversus Hieremiam (56) omnes ad unum fidenter sane iactarent, non posse fieri, ut periret lex a sacerdote, consilium a sapiente, verbum a propheta. Adversum omnes tamen unus Hieremiâs mittitur, qui a Domino denunciaret fore, ut lex pereat a sacerdote, consilium a sapiente, verbum a propheta. Quod si sacerdotes & pastores ecclesiam Dei constituunt, cuius revereri testimonium oporteat, sequitur ab ecclesia Dei alienos fuisse, cumque illa etiam pugnasse. In Israele quidem Heliam, Michæam & similes: In Iuda autem Isaiam, Hieremiam, & reliquos eius notæ, quos sui sæculi sacerdotes, pastores, & prophetae non a se modo abalienarunt, sed diris etiam execrati sunt. Illud, si absurdum & impium existimandum est, ut ne dicam etiam stultum: maneat, sacerdotes, & pastores ecclesiam Dei non fuisse, sed impiam adversus Deum conspirationem, cœtumque hominum pessimorum, a quorum necesse fuit consensione desciscere. Cum itaque pastores etiamnum similes veterum esse possint, nec Christi ecclesiam profecto referunt, nec ex eorum iudicio dogmata fidei probantur. Atque si ex pastoribus, & episcopis Dei ecclesia constat, ubinam gentium ecclesia refidet, ex quo Basiliense concilium Eugenium pontificatu deiecit, subrogato in eius locum Amedæo? Concilium siquidem quantum ad externos ritus attinet, legitimum fuit, nec ab uno solum pontifice, sed a duobus indictum. Damnatu est illic

(55) 3. Reg. 22. (56) Hier. 18.

illic Eugenius schismatis, rebellionis, pertinaciæ, cum toto cardinalium, & episcoporum grege, qui concilio refragabantur. Ex illorum schismaticorum, rebellium, pertinacium gremio prodiit quicquid postea Paparum, Cardinalium, Episcoporum, Abbatum, Presbyterorum fuit. Vtram igitur in partem ecclesiae nomen conferetur? Negabimus ne generalem synodum eam fuisse, quæ præsentæ Romanæ sedis legato consecrata est? An fatebimur schismaticum Eugenium cum tota sua cohorte, a qua omnes succedentes episcopi sanctificati sunt? Aut ergo pastores in concilium etiam generale coacti ecclesiam Dei minime repræsentant, aut quotquot sunt, ab hæreticis & schismaticis ordinati sunt. His potissimum argumentis Lutherani abutuntur. Nam, quod Calvinus addit, duo esse ecclesiae symbola verbi sinceram prædicationem, & sacramentorum administrationem rectam, in catholicorum vero cœtu pro verbi ministerio mendaciis conflata regnare doctrinam, in locum cœnæ Domini fœdissimum sacrilegium subisse, publicos in templa conventus idololatriæ & impietatis scholas esse: quamobrem veram apud nos, & germanam Christi ecclesiam non esse, sed Sathanæ exitialem, & sacrilegam coniurationem. Id quoniam imprudenter, turpiter, & maledice obiicitur, non est in præsentia refellendum.

CAPVT II.

Quid ecclesia voce significetur.

EGO vero pergami & id faciam, quod in principio fieri, cum in omnibus disputationibus, tum in hac magis oportere censeo: ut quid illud sit, de quo disputatio fit, explanetur, ne vagari, & errare cogatur oratio, si ii, qui inter se dissenserint, non idem esse illud, de quo agitur, intelligent. *Ecclesia* ergo Græcum nomen est, &, si verbum verbo reddat, Latine *convocatio* dicitur, sive quod omnes ad se

se vocet, ut Iulio (1), & Rabbano (2) visum est, sive quod quicumque in eam conveniunt, hi non meritis & iustitia sua, sed Dei gratia & vocatione conveniant. Nam & hanc nominis etymologiam spero lectoribus placituram. Ecclesiae quippe Romanae scribens Paulus, *Omnibus*, ait, *qui sunt Romae, vocatis sanctis*, &c. Atque in priore ad Corinthios epistola (3), *Ecclesia Dei*, inquit, *quae est Corinthi, vocatis sanctis*, &c. Et paulo post, *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu-Christi*. Quae sine dubio societas cum Christi ecclesia sit, qui titulum sibi illum arrogat, hi videant, an haereticorum more penes se ecclesiam existere mentiantur. Verum de nominis ratione nihil moror, ecclesia certe concio est: unde Ecclesiastes concionator. Et licet generaliter vox illa quandoque usurpata sit pro quacunque concione sive impiorum, sive piorum, infidelium, atque fidelium (4), sed in novo testamento, quantum memoria repetere possum, nusquam infidelium concio ecclesia vocata est. Qui quidem usus adeo in Christianis invaluit, ut in nulla nunc multitudine ecclesiae nomen agnoscant, nisi quae Christi fide & vocatione coaluit. Est autem ecclesia & locus ipse quo multitudo confluit & ipsa proprie multitudo. Cuius utriusque rei exempla sunt in sacris literis plurima (5). Illud vero discrimen inter Synagogam & ecclesiam scriptores sancti observarunt, quod populus ille vetus aequae & ecclesia, & Synagoga nuncupatus est: at Christianam plebem nec scriptura sacra, nec ullus unquam probatus auctor Synagogam appellavit. Id porro aut discernendae utriusque reipublicae causa factum est, aut quod inter *congregationem*, quod Synagoga notat, & *convocationem*, quod sonat ecclesia, nonnihil interfit. Congregari enim pecora solent, unde & greges dicimus,

(1) Iulius in Decret. cap. 5. apud Baruch, libr. 3. cap. 1.
 (2) Rabban. de instit. clem. cap. 1. Rom. 1. (3) 1. Cor. 1.
 (4) In Psalm. Ecclesia sanctorum, & Ecclesia malignantium. (5) Deuter. 23. Iudith. 6. 1. Corinth. 11. Numer. 20. Galat. 1. Ephes. 1. August. in Psalm. 77. Beda, in 5. cap. pro ver. Isidor. 8. libr. etym. cap. 8.

mus, non hominum proprie, sed pecudum, aut bestiarum: at convocari nisi homines non solent. Tantum Christi ecclesia Synagogam excellit. Et quamvis societas angelorum, & hominum interdum vocetur ecclesia (6), nonnunquam vero regnum caelorum (7), quod ex hominibus comprehensibus viatoribusque conficitur, nobis tamen in praesenti non est animus differendi nisi de ecclesia militante, hoc est, cœtu fidelium viatorum (8). Nec necesse est, hos vocis significatus exemplis adhibitis ostendere, cum ea passim, & in literis sacris, & in sanctorum omnium libris occurrant. Sane vero, quemadmodum infideles nondum baptizatos in ecclesiae Christi voce intelligere, non cum veritate solum, sed cum sensu etiam communi pugnat: ita haereticos partes ecclesiae non esse, constituendum est. Id quod commune est quidem omnium Theologorum, non eorum modo, qui nuper scripserunt, sed eorum etiam, qui vetustate ipsa habentur nobilissimi. Testantur hoc Cyprianus (9), Augustinus, Gregorius, duoque concilia Lateranense & Florentinum. Recte igitur Nicolaus Papa definit, ecclesiam esse catholicorum collectionem. Certe nervosius qui ecclesiam finiunt, illi non dubitant eam fidelium tantum numero constari: qui autem remissius, hi tamen non audent, quos catholicos esse non vident, eos ecclesiae homines appellare. Absurdum est enim, qui catholicae ecclesiae partes non sint, hos ecclesiae Christi partes asserere.

At Papa etiam haereticus, donec ab ecclesia deponatur, Obiectio. cum suam retineat semper auctoritatem, caput adhuc ecclesiae erit: haeretici itaque in ecclesiae partibus numerabuntur. Apostolus quoque (10), cum dixisset *Hymeneum & Philetum a veritate excidisse, & subvertisse quorundam fidem; subiunxit, in magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed & lignea*.

(6) Ephes. 1. (7) Ephes. 5. (8) Ephes. 3. (9) Epist. 3. 1. libri ad Corn. & 6. ad Magn. de Hares. Firmissime 12. Moral. cap. 15. de Summ. Trinitat. Firmiter de condit. dist. 1. Ecclesia. (10) 2. Timoth. 2.

nea, & fictilia, & quaedam quidem in honorem, alia vero in contumeliam. Quibus verbis, ut Augustinus ait (11), eos etiam, qui a fide aberrarunt, in magna domo esse significat, scilicet non ut vasa in honorem, sed ut vasa in contumeliam. Quam omnino sententiam Cypriani quoque testimonio confirmat (12). Sed enim ad ea, quae promissimus, exsolvenda properantibus, non est consilium scrupulos omnibus, qui in via obiiciuntur, excutere.

Respons.

Quid enim illud hoc loco expendamus, an Papa haereticus esse possit? Quid illud rursus, an simulatque in haeresim lapsus est, ecclesiae caput esse deserit? At horum utrumque tamen priore argumento diluendo necesse erat explanare. Quod nec brevitatis nostrae est, nec ad opus institutum pertinet. Et si quid de hisce rebus dicendum erit, alio loco opportunius dicetur. Atque illam quaestionem quidem in libro nos sexto explicaturi sumus; de hac autem in libro de auctor. Pap. & Concil. Caietanus noster longe, lateque disseruit. Ne autem argumenti huius difficultate deterriti dare terga videamur, intelligendum est dupliciter ecclesiam posse dici. Primum eam, quam fidelium omnium ab initio mundi usque in finem congregatio conficit, quomodo Divus Thomas de ecclesia loquitur, 3. part. quaest. 8. art. 3. illique omnes qui esse nunc eandem ecclesiam dicunt, quae fuit & in populo Iudaeorum sub lege Moyse, & in hominibus piis sub lege olim naturali. In quem sensum Cathecumeni sunt membra ecclesiae verissima. Non enim haec baptismi sacramento fecernitur, sed fide, quae omni tempore populum Dei ab infidelium coetibus discriminavit. Deinde & ea ecclesia dicitur, quae in Christi nomine per baptismum cogitur, qui & fidei sacramentum est, & proprie ecclesiae membra, partesque facit, & Christi ecclesiam a Synagoga distinguit. Huius ecclesiae nec Cathecumeni partes sunt, & illi omnes sunt partes, qui a baptismo Christi characterem habent, nisi post haeresim exteriorem publico ecclesiae iudicio fuerint excisi. Quando

(11) Libr. 3. de bapt. cap. postremo. (12) Libr. 4. de baptism. cap. 12. Ad Antonian. libr. 4. epist. 2.

diu enim aliquis reipublicae minister est, eiusque auctoritate & potestate fungitur, tamdiu illius pars dici & potest, & debet. In hoc igitur sensu quemadmodum ecclesia, hoc est, respublica Christiana non interiore solum fide constituitur, sed baptismi etiam exteriore sacramento: sic eius partes non interior modo infidelitas, sed schisma, externique iudicii divisio separat. Itaque si in illa Nicolai finitione ecclesia hoc secundo modo accipiatur, fideles dicantur oportet non a Christi fide, sed a fidei sacramento. Verum de hoc in cap. huius libri postremo plura. Argumento vero posteriori ita respondeo. Apostolus si ad Hymenaeum & Philetum verba illa retulit, non ad id tempus spectavit, quo iam de domo fidelium communi per sectam privatam exierant. Sed ad illud potius, quo per susceptam fidem ac baptismum in magna domo continebantur. Quae sententia est Augustini his ipsis, quos attulimus locis. Quanquam propter Cyprianum, cuius se dicit auctoritate urgeri, fatetur etiam haereticos in magna domo quodammodo esse propter eadem sacramenta, quibus administrandis cum ecclesia conveniunt. Verum id Augustinus, ut dixi, invitus addidit; nam illud prius libenter sequitur. Ego vero, ut quemadmodum sentio loquar, non intelligo, quid causae Augustino fuerit, ut verba Cypriani in eum sensum acceperit, qui mihi sane tam apparet a Cypriani mente alienus, quam caelum a terrae natura alienum est. Nam, ut omittam, quod in locis paulo ante a me citatis Cyprianus ipse haereticos non obscure ab ecclesia excludit, certe in epistola ad Antonianum, cuius Augustinus testimonio abutitur, non solum non ab ea sententia discedit, sed eandem apertius confirmat inquires. Quod vero ad Novatiani personam pertinet, scias nos curiosos esse non debere, cum foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscumque est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia non est, &c. Nec alia Cypriano causa fuit, haereticorum baptismum negandi, nisi quia eos extra ecclesiam, & esse, & baptizare perpetua illi fuit, firmaque sententia. In verbis autem, quae Augustinus refert, nihil aliud Cyprianus significat, quam Novatianorum arrogantiam & tumorem, qui putarent se posse facere id quod ne Apostolis quidem concessum est, ut zizania a frumento discernere, paleas

separarent a tritico, vasisque ligneis & fictilibus eiectis aurea argenteaque seligerent. Vbi per vasa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit; quorum sermo ut cancer serpsit, sed eosdem prorsus, quos & zizania & paleas vocaverat, hoc est fragiles, & imbecillos, qui firmis perfectisque erant, suntque semper in ecclesia permixti. Quos Novatiani quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis obliti ab ecclesia ante tempus eiicere conabantur. Quanquam vasa lignea fictiliaque ad solos improbos referre, quod Cyprianus facit, non Augustino solum, sed mihi etiam parum probatum est. Sensus igitur apostoli planus est. Cum enim dixisset, *quosdam a veritate excidisse*, &c. ne omnes fragiles existimarentur, ac proinde ecclesie fidei timeremus, subiicit, *sed firmum fundamentum Dei stat*, &c. Quia vero quæreret fortasse quispiam, cur Deus in ecclesia sua alios firmos, alios infirmos haberet: hos stare, illos excidere pateretur: huic respondet apostolus, *In magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed lignea, & testacea*, &c. Est & altera huius Apostolici testimonii intelligentia (13), ex qua Manichæorum, Pelagianorum, Catharorum, Donatistarum, Begardorum, & Beguinarum pariter eluuntur errores, in quos Hymenæus forte, & Philetus incurrerant. Non enim vero simile fit, in eam hos amentiam incidisse, ut astruerent corporum resurrectionem esse iam factam. Sed quoniam falsa absolutæ sanctimonie persuasione imbuti vitam in carne mortali asserbant similem ei, quam iusti cum angelis post resurrectionem immortales habituri sunt, ab omni scilicet fragilitate, & imperfectione alienam: idcirco vas electionis apostolus eos asseruisse ait, resurrectionem esse iam factam. Horum igitur vanam subtilemque sententiam paucis refutat Paulus inquiring, *sed firmum fundamentum Dei stat*, &c. Quæ verba, ni fallor ego, hunc sensum habent. Electio fidelium ex parte Dei quidem certa atque immutabilis est. Hanc enim vocat ille fundamentum, quoniam primum est humanæ salutis initium. *Nam quos predestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & iustificavit: quos autem iustificavit, illos*

(13) Clem. ad nostrum de hære.

& glorificavit (14). Firmum igitur fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Novit Dominus qui sunt sui. Electio quippe nostra nobis ipsis obscura & incognita solius Dei notitia quasi signaculo quodam obsignata clauditur, ut hinc, & apud nos incerta & occulta sit, & apud Deum stata & fixa. Sed quia salus nostra e nostro quoque arbitrio pendet, nemo ex electione Dei certam sibi stabilemque iustitiam polliceri debet, nemo sensu inflatus carnis suæ angelorum religionem in carne mortali prædicare, nemo impeccantiam & virtutem omnibus numeris absolutam sibi assumere, nemo reliquorum fidelium aspernari consortium, in quibus humanum adhuc aliquid subesse cernat. Hoc est autem, quod subiungit, *Discedat ab iniquitate*, &c. *Satagat*, inquit (15), *inprimis per bona ipse opera certam facere vocationem suam, nec tantum munditiæ suæ fidat, ne timeat iniquitate se posse contaminari, & pollui*. Intelligat deinde, in magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed lignea, & fictilia. Ac quædam quidem in honorem, alia autem in contumeliam. Ita si vasa aliqua frangi cognoverit, reformet ea pro sua virili, & consolidet, considerans seipsum, ne forte & ipse frangatur. Atque si vas in honorem sibi videtur esse, ferat patienter vasa in contumeliam, nec horum abominatione a magna domo discedat. Nam & vasa ista inhonorata & ingloria, quemadmodum libero arbitrio versa sunt in contumeliam, sic verti eadem libertate poterunt in honorem. Quibus ex rebus non modo argumentum illud eliditur, verum etiam id constat, quod in hac finitione vel maxime quæritur, ecclesiam omnium fidelium & fortium & imbecillium, & iustorum & iniquorum collectione constitui. Id quod si plane, ac breviter confecerimus, nec nos industriæ nostræ, nec sui lectorem laboris pœnitebit.

CA-

(14) Rom. 8. (15) 2. Petr. 1. Vide Irenæum lib. 1. cap. 1.